

СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА У США НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто взаємозв'язок соціально-економічних умов у США на початку XX століття та спеціальної освіти. Висвітлено питання впливу стандартизованих тестів для вимірювання інтелекту на доступність та поширеність спеціальної освіти серед дітей з інвалідністю. Окрім цього, окреслено вплив еugenіки на ставлення до людей з розумовою неповносправністю та доступність освіти для цієї категорії населення.

Ключові слова: спеціальна освіта, дитина з інвалідністю, спеціальні класи, еugenіка, тест Стенфорда-Біне.

В статье рассматривается взаимосвязь социально-экономических условий в США в начале XX века и специального образования. Освещается вопрос влияния стандартизованных тестов для измерения интеллекта на доступность и распространенность специального образования среди детей с инвалидностью. Кроме этого, определяется влияние еugenики на отношение к людям с умственной отсталостью и доступность образования для данной категории населения.

Ключевые слова: высшее образование, ребенок с инвалидностью, специальные классы, еugenика, тест Стэнфорда-Бине

The article describes the relationship of socio-economic conditions in the United States in the early twentieth century and special education. It highlights the question of the influence of standardized tests to measure intelligence on the availability and prevalence of special education among children with disabilities. In addition to that, the article outlines the impact of eugenics on attitudes toward people with intellectual disabilities and availability of education for this category of people.

Key words: special education, children with disabilities, special education classes, eugenics, Stanford-Binet test.

Вступ. Під час кожної історичної епохи було тільки їй притаманне ставлення до людей із інвалідністю та до людей, які чимось відрізнялися від більшості. Все залежало від того, як розумілася інвалідність у суспільстві, як пояснювалась її поява і які фізичні прояви в житті людини вона мала. Залежно від розуміння також варіювались і ресурси, які були доступні для такої категорії громадян, у тому числі і доступ до якісної освіти. Освіта завжди вважалася запорукою розвитку суспільства. Особливо важливою є освіта для дітей з інвалідністю, оскільки вона є саме тим інструментом, який допомагає таким дітям стати незалежними і брати повноцінну участь у житті суспільства. Спеціальна освіта в США та законодавство, яке забезпечує реалізацію прав громадян із інвалідністю, вважаються одним із кращих у світі.

Постановка задачі. Багато країн запроваджують кращий досвід і принципи спеціальної освіти США у себе в країні. Оскільки Україна знаходиться в процесі переосмислення поняття

інвалідності та реформування системи спеціальної освіти в руслі інклюзивної освіти США, тому розуміння основ створення системи спеціальної освіти в США та проблем, які були присутні під час її становлення, дозволить адаптувати її кращі основні принципи до реалій в Україні. Це також дозволить краще розуміти передумови та засади створення інклюзивної освіти в США.

Аналіз досліджень й публікацій. Дослідження питань історії спеціальної освіти дітей з інвалідністю в США поки не знайшло належного висвітлення в сучасному науковому дискурсі, про що відзначають і самі дослідники [25]. Однак дослідженням даної проблематики займалася велика кількість авторів, серед них М. Вінзер, Р. Осгуд, К. Нільсен [14; 16; 23; 26]. Серед вітчизняних дослідників можна виділити статті та праці Засенко В. В., Колупаєва А. А., Бондар Т. І. та Захарчук М. Є. [1; 2; 3]. Слід зауважити, що зазначені автори займались більше питаннями історії становлення інклюзивної освіти, ніж спеціальної освіти в США взагалі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вже у середині XVIII століття програми спеціальної освіти були впроваджені в багатьох притулках та закладах для хворих людей у США. Багато видатних людей того часу, серед яких Самуель Хове і Херві Вілбур, виступали за реабілітацію та реінтеграцію інвалідів у суспільство. Серед них була і Доротея Дікс, яка пропагувала поліпшення умов лікування людей, які були в притулках і богадільнях. В основному філософія того періоду ґрунтувалася на припущенні, що такі захворювання як, наприклад, розумова відсталість, можна вилікувати.

Однак у зв'язку з швидкою індустріалізацією США в кінці XIX – початку XX століття змінюються цілі і завдання освіти. Зростає потреба в кваліфікованих професійних кадрах, готових до роботи одразу після навчання, тому основне завдання освітніх установ у цей період полягає в забезпеченні дисципліни і соціального порядку, а також професійного навчання, яке готувало до роботи на підприємстві [9, с. 104].

Велика кількість іммігрантів, введення обов'язкової середньої освіти й індустріалізація економіки впливало на вимоги, які ставилися перед дітьми для отримання освіти. Так, наприклад кількість дітей у віці 14-17 років, які відвідували загальноосвітні школи в 1890 році, складала 5,6 %. У 1900 році кількість дітей подвоїлася і вже становила 10,2 %, а до 1930 року – майже 51 % [4]. Збільшення кількості дітей із різним рівнем початкових знань та різними здібностями призвело на початку 1900 років до широкого обговорювання питання ефективності освіти. Багато дітей «не встигали» за шкільною програмою. Саме тому освітяни того часу намагаються знайти причини такої великої кількості «невстигаючих» за шкільною програмою учнів, які залишаються на другий рік [15, с. 84]. Зазначена проблема була проаналізована в дослідженні Леонарда Айрсі, яке мало назву «Відсталі в наших школах», опублікованого в 1909 році. У результаті дослідження було встановлено, що близько 34 % всіх дітей, що навчаються в початковій школі – «розумово відсталі», тобто були на два і більше роки старші за очікуваний вік у кожному класі [18].

У зв'язку з цим, в кінці XX століття в школах великих міст створюються спеціальні класи – «класи без оцінок» (*ungraded classes*), де навчаються «невстигаючі» діти, а саме діти з легкою розумовою відсталістю, діти з проблемною поведінкою та діти іммігрантів, які не володіють англійською.

Хоча спочатку у класах без оцінок здебільшого відбувалась американізація дітей-іммігрантів та навчання англійської мови, згодом вони почали виконувати зовсім іншу функцію. Більшість класів, які були сформовані наприкінці XIX століття, зазнали невдачі. Нездатність «вилікувати» та «підтягнути» до рівня дітей у загальноосвітніх школах, відсутність належної кількості вчителів із спеціальною освітою, нестача грошей, матеріалів

та підручників – все це були проблеми, з якими стикалась система спеціальної освіти наприкінці XX століття. Створення зазначених класів допомагало вчителям позбавлятися від порушників дисципліни і дітей, які підривали успішність класу, тому що вимагали багато уваги. У такий спосіб неслухняних дітей або тих, які не могли вчитися переводили зі звичайних класів у спеціальні. Досить часто при школах організовувався тільки один тип класу для дітей, які мали інвалідність, переважно для того, щоб там «вчилися» діти, які з тих чи інших критеріїв не вписувалися в прийняті норми поведінки в школі. Слід зазначити, що більшість дітей у таких класах були хлопцями. Незважаючи на наявність спеціальних класів, рівень їх відвідування дітьми з особливими потребами був низький. Як зауважується Маргарет Вінзер, «такі діти часто кидали школу або були змушені кинути її, і проблема особливих дітей зникла разом з ними» [25; 26].

З часом відбувається все більше диференціація класів. Так, у 1910 році створюються класи «спеціального англійського» для дітей іммігрантів. Така диференціація навчання допомогла зробити заняття більш ефективними щодо задоволення освітніх потреб всіх категорій дітей, які навчалися в школах [15, с. 85-89]. Штат Нью-Джерсі в 1911 році став першим штатом, де були прийняті закони про надання спеціальної освіти дітям у державних школах, які були глухі, сліпі або не встигали за шкільною програмою. До 1930 року вже у 16 штатах були прийняті закони про надання спеціальної освіти дітям, які її потребували [25].

Таким чином, у США відбувається пошук механізмів для задоволення потреб усіх дітей згідно з їхніми можливостями і можливостями системи освіти надавати адекватні освітні послуги. Тільки постає питання про те, як краще і як раніше виявляти дітей, які потребують спеціальної освіти.

У той же час у Франції група вчених, до складу якої входили Альфред Біне і Теодор Сімон, на замовлення французького уряду розробляють «інструмент» для виявлення дітей, яким краще вчитися за спеціальною програмою. Так, у Франції в 1905 році з'являється тест Біне-Сімона [5; 19]. А в 1908 р. він з'явився у США в перекладі Генрі Годдарда. Тест був адаптований і вдосконалений Льюїсом Терманом. Крім того, він інкорпорував поняття німецького психолога Вільяма Штерна – IQ і отримав назву тест Стенфорда-Біне [5; 19; 24]. Крім тесту Біне-Сімона використовувалися і тести *Агму Alpha*. Це були перші тести, які використовувалися в масштабах країни. Крім визначення розумових здібностей людей, які не вміли читати і / або писати, а також іммігрантів, які не володіли англійською мовою, тести застосовувалися в армії під час Першої і Другої світової війни для визначення здібностей солдатів [8].

Впровадження масового тестування дітей у школах США протягом двадцятих років двадцятого століття з використанням як тесту Стенфорда-Біне, так і інших тестів дозволило виявляти дітей, які з

соціальних або фізичних причин не встигали у школі. Наприклад, дітей із легким ступенем розумової відсталості, яких раніше не було можливості виявити або дітей, які жили в обмежених фінансових умовах і були змушені працювати при цьому, не маючи часу на належне навчання. Спочатку вважалося, що використання тестування буде сприяти виявленню різних категорій дітей, для яких будуть розроблені спеціальні навчальні програми, що дозволять їм отримувати більш якісну освіту. Однак у реальному житті таких дітей направляли в спеціальні класи в основному через переконання в тому, що вони не будуть встигати за програмою загальноосвітньої школи.

Доступ до якісної освіти також варіювався і серед етнічних і соціально-економічних груп. Так, майже з часів перших колоністів Америки і до 1950 року афро-американців сприймали як більш нижчий клас в порівнянні з білими американцями. Відповідно і освіта таких дітей була направлена на їх підготовку до менш престижних видів робіт і низькооплачуваної роботи [20]. Ще в 1894 році рішенням Верховного Суду США у справі «Плессі проти Фергюсона» була впроваджена доктрина «роздільний, але рівний». Доктрина узаконювала сегрегацію афро-американців, у тому числі і в школах. Найчастіше школи для афро-американців надавали менш якісну освіту. Крім того, рух за евгеніку і тестування розумових здібностей на початку 1900 років, яке було спрямоване на очищення білої раси, призвів до того, що діти афро-американці, як і діти інших етнічних груп, частіше, ніж діти білих, направлялися в класи спеціальної освіти. Перше повномасштабне дослідження цієї проблеми було зроблено тільки в кінці шістдесятих років ХХ ст. Лойдом Данном. Було встановлено, що близько 60-80 % дітей, які відвідували програми для дітей із розумовою відсталістю, були з сімей із низьким соціальним статусом, наприклад, з афро-американських або іспаномовних сімей, неповних сімей, і т. д. Проблема надмірної кількості дітей із різних етнічних груп у спеціальних класах залишається невирішеною в США і сьогодні [10].

Що стосується вчителів у спеціальних класах, то дуже часто вони не були належним чином підготовлені до викладання. Крім того вони мали низький рівень мотивації, так як отримували таку ж зарплату, як і вчителі в звичайних класах, хоча вони навчали, як вважалося, найбільш проблемних дітей. У цілому викладання в таких класах вважалося не престижним і вчителі намагалися всіляко цього уникати. Серед дітей та вчителів такі класи називали «класами для недоумкуватих» або «каторгою», що також показувало їх негативний образ у суспільстві [15, с. 85-89]. Досить раптове збільшення кількості такого контингенту проблемних дітей протягом 1920-30 років у школах через практики масового тестування, викликало занепокоєння в суспільстві, що разом із іншими

факторами мало негативні наслідки для навчання дітей із інвалідністю [15, с. 85-89; 17].

Особливо важкі наслідки тестування мало для освіти дітей із розумовою відсталістю. У кінці ХІХ століття зі зміною наукових орієнтирів суспільства, змінюється і розуміння поняття інвалідності. Так, інвалідність стала вважатися невиліковною. Слід зазначити, що її поява пов'язувалась з фізіологічними чинниками, особливо це стосувалося розумової відсталості. Більш того, в суспільстві вкоренилася думка про те, що люди з розумовою відсталістю причетні до розповсюдження хвороб, бідності і злочинності. Саме тому суспільство повинно було всіляко позбавлятися поширення таких «хворих» [5]. У цьому руслі на початку ХХ століття набирає силу рух за евгеніку. Сер Френсіс Гальтон у 1869 році публікує працю «Спадковий геній», яка базувалась на теорії Чарльза Дарвіна про еволюцію тварин і людей. У цій праці Френсіс Гальтон стверджував, що розумові здібності людини можуть бути спадковими. У 1883 він році ввів поняття «евгеніки», яке означало «вивчення всіх факторів підконтрольних людині, які можуть покращити або погіршити якість рас майбутніх поколінь [6; 15, с. 56]. Це означало, що для досягнення найкращих результатів та недопущення виродження бажаних рис, має бути певний контроль за розмноженням людей. Приблизно в цей час у США були видано декілька популярних наукових праць і книг, які піднімали питання спадковості і розумової неповноцінності. Найбільш впливовими серед них були дослідження Річарда Луї Дагдейла і книга Артура Істербрука «Сім'я Джуку: 1915» (1915), а також книга Генрі Годдарда «Сім'я Калікак: Дослідження спадковості недоумства» (1912), в якій розповідалося про п'ять поколінь сім'ї для доведення спадковості розумової відсталості [11; 12]. Зазначені роботи створили передумови для поширення теорії евгеніки. В Америці піонером евгеніки вважають Чарльза Бенедикта Девенпорта. Завдяки йому в 1910 році був створений Офіс записів евгеніки для збору медичної інформації американців. Результати досліджень використовувалися для впровадження заборони на шлюб і примусову стерилізацію розумово відсталих і психічно хворих людей із метою недопущення передачі хвороб наступним поколінням. Таким чином, першим штатом, де був прийнятий закон у 1896 про заборону одруження «епілептиків, ідіотів і розумово відсталих», став штат Коннектикут [22, с. 84-144]. А в 1927 році Вищим конституційним судом США було визнано законним проводити примусову стерилізацію пацієнтів у державних установах для психічно хворих [7]. У 1944 році вже у 30 штатах були прийняті схожі закони. Таким чином, до середини 1960-х було примусово стерилізовано близько 60 тисяч чоловік [9; 21]. Окрім того, слід зазначити, що це призвело до того, що людей із важкими формами інвалідності почали поміщати в спеціалізовані установи як для їх власного захисту

від суспільства, так і для поліпшення генофонду самого суспільства. Тому кількість людей, які перебували в спеціалізованих установах, незмінно зростала. У таких умовах освіта і реабілітація осіб з важкими формами інвалідності, яка раніше практикувалась у спеціалізованих установах, стала неможливою.

Висновки. Таким чином, система спеціальної освіти у США на початку XIX століття переживає трансформаційний період. З початку 1900 років до 1930 року здійснюється зміна концептуального розуміння терміна «невстигаюча дитина» – від такої, яка виникла через неефективну систему освіти, до пізнішої трансформації в інтелектуально недієздатну особу. Індустріальний розвиток

суспільства формує освітню політику. Відбувається більш чітка диференціація дітей за їхніми здібностями, що у свою чергу провокує виділення і становлення спеціальних класів для дітей із інвалідністю. У той же час, зміна поглядів суспільства на неповноцінність сприяє розвитку негативного ставлення до таких дітей, що збільшує їх соціальну ізоляцію і закриває доступ для деяких груп для отримання якісних освітніх послуг.

Подальші дослідження мають наукову та практичну цінність із метою аналізу освітніх послуг, які надавалися в закладах для розмово неповносправних дітей на початку XX століття, а також виявлення тенденцій у системі спеціальної освіти США в післявоєнний період.

ЛІТЕРАТУРА

1. Засенко В. В. Сучасні проблеми теорії і практики навчання дітей з особливими потребами : матеріали Міжнародної конференції [«Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (Українсько-Канадський досвід)»], (Київ, 25-26 травня 2004 р.) / За ред. : В. І. Бондаря, Р. Петришина. – К. : Наук, світ, 2004. – С. 26–30.
2. Захарчук М. С. Новітні освітні технології у процесі навчання молоді з функціональними обмеженнями / М. С. Захарчук // Вісник Черкаського університету. Серія педагогічні науки. Вип. 144. – Черкаси, 2009. – С. 58–63.
3. Колупасва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / А. А. Колупасва. – К. : «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.
4. Angus D. L. The failed promise of the American high school, 1890- 1995 / D. L. Angus, J. E. Mirel. – New York, NY : Teachers College Press, 1999. – 261 p.
5. Beirne-Smith M. Mental retardation: An introduction to intellectual disabilities / M. Beirne-Smith, J. Patton, S. Kim. – Columbus, OH : Pearson/Merrill/Prentice Hall, 2003 – 576 p.
6. Black E. War Against the Weak: Eugenics and America's Campaign to Create a Master Race/ E. Black – NY : Dialog Press, 2003. – 608 p.
7. Buck v. Bell, 274 U.S. 200 U.S. Supreme Court. 1927 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/274/200/case.html#205>.
8. Chapman P. D. Schools as sorters : Lewis M. Terman, applied psychology, and the intelligence testing movement, 1890-1930 / P. D. Chapman. – New York, NY : New York University Press. – 1988. – 284 p.
9. Colin B. Social exclusion and disabling barriers / P. D. Chapman // Exploring Disability. – MA. : Polity Press, 2010. – 288 p.
10. Dunn, L. M. Special education for the mildly mentally retarded. Is much of it justifiable? / L. M. Dunn // Exceptional Children. – 1968. – Vol. 23. – P. 5–21.
11. Estabrook A. H. The Jukes in 1915, Carnegie Institution of Washington, Disability History Museum [Електронний ресурс] / A. H. Estabrook. – Режим доступу : www.disabilitymuseum.org.
12. Goddard H. H. The Kallikak family: A study in the heredity of feeble-mindedness. Buck v Bell Documents. Paper 7. [Electronic resource] / H. H. Goddard – Mode of access : http://digitalarchive.gsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1006&context=col_facpub.
13. Harbour C. History of Intellectual Disability. International encyclopedia of rehabilitation. 2013. [Електронний ресурс] / C. Harbour, P. Maulik. – Режим доступу : – <http://cirrie.buffalo.edu/encyclopedia/en/article/143/>.
14. Nielsen K. A Disability History of the United States (ReVisioning American History) / K. A. Nielsen – Beacon Press, 2012. – 272 p.
15. Osgood R. For «Children Who Vary from the Normal Type» / R. Osgood. – Gallaudet University Press, 2000. – 220 p.
16. Osgood R. The History of Special Education: A Struggle for Equality in American Public Schools (Growing Up: History of Children and Youth) / R. Osgood. – CT. : Praeger, 2007. – 184 p.
17. Reynolds M. C. An Historical Perspective: The Delivery of Special Education to Mildly Disabled and At-Risk Students / M. C. Reynolds // Remedial and Special Education. – 1989. – Vol. 10/7. – P. 7–11.
18. Richardson J. G. The Institutional Genesis of Special Education: The American Case / J. G. Richardson, T. L. Parker // American Journal of Education. – 1993. – Vol. 101, № 4. – P. 359–392.
19. Siegler R. S. The other Alfred Binet / R. S. Siegler // Developmental Psychology. – 1992. – Vol. 28. – P. 179–190.
20. Achieving equity in special education: History, status, and current challenges. Exceptional Children / [R. J. Skiba, A. D. Simmons, S. Ritter, A. Gibb, M. K. Rausch, J. Cuadrado, & C. G. Chung]. – 2008. – P. 264–288.
21. Sofair A. N. Eugenic sterilization and a qualified Nazi analogy: The United States and Germany, 1930-1945 / A. N. Sofair, L. C. Kaldjian // The Annals of Internal Medicine. – 2000. – Vol. 132. – P. 312–319.
22. Stern A. M. Eugenic Nation. Faults and Frontiers of Better Breeding in Modern America / A. M. Stern. – University of California Press, 2005. – 361 p.
23. The New Disability History: American Perspectives (History of Disability) / P. Longmore, L. Umansky. – New York University Press. – 416 p.
24. White S. Conceptual foundations of IQ testing / S. White // Psychology, Public Policy, and Law. – 2000. – 6(1). – P. 33–43.
25. Winzer M. Confronting difference: an excursion through the history of special education / M. Winzer // The SAGE Handbook of Special Education. – SAGE Publications, 2006. – P. 21–33.
26. Winzer. M. From Integration to Inclusion: A History of Special Education in the 20th Century / M. Winzer. – Gallaudet University Press, 2009. – 284 p.

Рецензенти: Васильєв Я. В., д. психол.н., професор;
Лебідь С. Г., к.пед. н., доцент.

© Сай Д. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 02.11.2012 р.

САЙ Дмитро Вікторович – аспірант кафедри соціальної роботи, педагогіки та психології Чорноморського державного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна.

Коло наукових інтересів: спеціальна освіта у США, інвалідність, права людини, роль батьків у процесі захисту прав їх дітей.